

outlined, but not solved. In this regard it is stated that paramount importance in our country is assumed not to a question of theoretical underpinning of the concept and certain aspects of local self-government, which are largely solved, but purely practical problems of municipal services administration. In particular, attention is paid to the legal regulation of delegation of «economic» powers to municipal authorities by state executive bodies in foreign countries and in Ukraine, with emphasis on the problematic provisions of legislation on delegation of authority in the «opposite» direction: from local councils to local state administrations and the ways to remedy the situation are outlined. Additionally, the emphasis is made on the need to harmonize legal regulation of the responsibility of Ukrainian local self-governing authorities in the area of economic activity with the provisions of the European Charter of Local Self-Government. It is concluded that scientific analysis of legal regulation of local self-governing authorities in the area of local economy, in comparative terms, will identify practical problems associated with the implementation of economic potential, social and economic resources of municipal units for their solution.

Key words: *local self-government, business operations, the local economy, community property, local councils, the competence of local self-governing authorities, delegation of authorities.*

Стаття надійшла 11 грудня 2014 р.

УДК 81.272+342.725(477)

**В. Я. Марковський,
Р. Я. Демків**

**ПРО НЕВІДПОВІДНІСТЬ
КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ ПОЛОЖЕНЬ
ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАСАДИ
ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ»
від 3 липня 2012 року**

У Конституційному Суді України відкрито конституційне провадження за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 року. У зв'язку з необхідністю всебічного дослідження матеріалів справи та відповідно до статті 19 Закону України «Про Конституційний Суд України» авторами підготовлено експертний висновок щодо питання порушеного у конституційному поданні. Аргументи, викладені у статті, стали основою вказаного експертного висновку.

Ключові слова: *державна мова, державна мовна політика, регіональна мова, мова національної меншини, публічні відносини.*

Постановка проблеми. Положення ст. 10 Конституції України про статус державної мови та мови національних меншин неодноразово ставали предметом розгляду Конституційного Суду України в 1999, 2007, 2008 та 2011 рр. Указане свідчить про різне розуміння та застосування у правовій практиці України цієї статті Конституції. Зволікання з ухваленням закону про правовий режим мов українськими законодавцями впродовж 21 року незалежності та врешті прийняття недосконалого нормативно-правового акта в 2012 році лише погіршували мовну ситуацію в Україні. У сфері мовних відносин виникла ситуація, коли українська мова як правова цінність, що має ключове значення в забезпеченні політичної, суспільної та територіальної єдності України, маючи правовий статус державної, закріплений у Конституції, не отримала послідовного та беззаперечного законодавчого закріплення.

Факт ухвалення чинного Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 (далі – Закон про мовну політику) [1], на нашу думку, став спробою в неконституційний спосіб нівелювати статус української мови як державної та витіснити її зі сфери публічних відносин на окремих територіях України.

Стан дослідження. Здійснюючи аналіз чинного Закону про мовну політику, ми насамперед спиралися на положення Конституції України [2] та матеріали, викладені у конституційному поданні, щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 року № 5029-VI [3], ґрунтувалися на правових позиціях Конституційного Суду України, викладених у низці його рішень, а саме: Рішення від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 у справі про застосування української мови (1-6/99) [4], Рішення від 22 квітня 2008 року № 8-рп/2008 у справі про мову судочинства (1-18/2008) [5], Рішення від 13 грудня 2011 року № 17-рп/2011 у справі (1-9/2011) [6]. Також ми враховували та використовували правові позиції, висловлені в окремій думці у вказаних справах суддями Конституційного Суду України, а саме: Д. Д. Лилака, П. Б. Стецюка та В. І. Шишкіна у справі (1-9/2011) щодо мови судочинства [6].

Також ми використовували матеріали експертних висновків, які створювалися на етапі законотворчого процесу у Верховній Раді України над проектом Закону України «Про засади державної мовної політики» (реєстраційний № 9073) [7], юридичний висновок Міністерства юстиції України від 10.05.2006 щодо рішень деяких органів місцевого самоврядування (Харківської міської ради, Севастопольської міської

ради і Луганської обласної ради) стосовно статусу та порядку застосування російської мови в межах міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області (далі – юридичний висновок Міністерства юстиції України від 10.05.2006) [8], а також спеціальне розслідування доктора юридичних наук, заслуженого юриста України В. Василенка «Війна проти української мови» [9].

Мета статті – довести, що Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03.07.2012 повністю не відповідає Конституції України.

Виклад основних положень. Аналіз ст. 10 Конституції України та вказаних рішень органу конституційної юрисдикції за 1999, 2008 та 2011 роки дає змогу стверджувати, що його правова позиція, викладена у мотивувальній частині рішень, щодо застосування української мови та мови судочинства, ґрунтується на тому, що статус української мови як державної є складовою конституційного ладу держави нарівні з її територією, столицею чи державними символами. Очевидно, що зазначене доктринальне положення мало б стати засадничим і в розробці мовного законодавства України.

Також, слід зважати на те, що під час здійснення повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування мови національних меншин можуть використовуватися лише поряд із державною – абзац другий п. 1 резолютивної частини Рішення від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 у справі про застосування української мови [4], а не замість неї, як пропонується у низці статей Закону про мовну політику.

Вважаємо, що у 1-му пункті конституційного подання цілком обґрунтовано зазначено, що деякі положення та норми Закону про мовну політику суперечать частині першій ст. 10 Конституції України [2] та не узгоджуються з офіційним тлумаченням ст. 10 Основного Закону, викладеним у рішеннях Конституційного Суду України від 1999, 2008 та 2011 років, що стосуються питання застосування мов в Україні. Зокрема, в Законі про мовну політику йдеться про можливість застосування регіональної мови замість державної в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, судочинства, у сфері економічної та соціальної діяльності, інформації та зв'язку.

З метою детального обґрунтування нашої позиції розглянемо окремо кожен з частин Закону про мовну політику, які, на думку суб'єкта конституційного подання, котру підтримуємо і ми, є такими, що не відповідають Конституції України.

У частині першій ст. 11 цього Закону міститься норма, згідно з якою: «У межах території, на якій поширена регіональна мова (мови) в роботі, діловодстві і документації місцевих органів державної влади і органів місцевого самоврядування може використовуватися регіональна мова (мови)... У листуванні цих органів з органами державної влади вищого рівня дозволяється застосовувати цю регіональну мову (мови)» [1].

Вказане, як вбачається, прямо суперечить концептуально-правовій позиції Конституційного Суду України, викладеній в абзаці четвертому п. 3 мотивувальної частини Рішення № 10-рп/99 від 14 грудня 1999 року, де однозначно вказано про те, що «публічними сферами, в яких застосовується державна мова, охоплюються насамперед сфери здійснення повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування (мова роботи, актів, діловодства і документації, мова взаємовідносин цих органів тощо), а також абзацу одинадцятому (останньому) п. 3 мотивувальної частини цього ж Рішення: «Положення Конституції України зобов'язують застосовувати державну – українську мову як мову офіційного спілкування посадових і службових осіб при виконанні ними службових обов'язків, в роботі і в діловодстві тощо органів державної влади, представницького та інших органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України» [4].

Також суперечить правовій позиції Конституційного Суду України, викладеній у п. 3 його Рішення № 10-рп/99 від 14 грудня 1999 року, положення частини третьої ст. 11 Закону про мовну політику про те, що у межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), посадові та службові особи зобов'язані володіти та спілкуватися з відвідувачами, котрі вживають регіональну мову (мови), цією регіональною мовою (мовами) [1].

З тієї ж причини не відповідає офіційному тлумаченню органу конституційної юрисдикції частини першої ст. 10 Конституції України частина перша ст. 18 Закону про мовну політику, у якій передбачено, що в державних установах, підприємствах та організаціях «вільно використовується російська та інші регіональні мови або мови меншин», та частина третя ст. 18, де встановлюється можливість застосування інших мов, окрім державної, у внутрішніх правилах державних підприємств, установ та організацій [1].

Неконституційною, на нашу думку, є також правова норма частини п'ятої ст. 11 Закону про мовну політику про те, що тексти офіційних оголошень, повідомлень, у межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), за рішенням місцевої ради, можуть розповсюджуватись у перекладі цією регіональною або російською мовою (мовами) [1].

Вказане суперечить правовій позиції Конституційного Суду України, викладеній у абзаці п'ятому п. 3 мотивувальної частини Рішення № 10–рп/99 від 14 грудня 1999 року, де вказано, що «відповідно до чинних законів питання застосування української мови визначено щодо розгляду звернень громадян; діяльності Збройних Сил України та Національної гвардії України; видання друкованої продукції, призначеної для службового та ужиткового користування, що розповсюджується через державні підприємства, установи і організації (бланки, форми, квитанції, квитки, посвідчення, дипломи тощо); висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації; оформлення митних документів тощо» [4].

Неконституційність правової норми частини п'ятої ст. 11 Закону про мовну політику (йдеться про тексти офіційних повідомлень та оголошень) виявляється і в тому, що вона передбачає делегування повноважень щодо ухвалення рішення про застосування регіональної мови (мов) в Україні органам місцевого самоврядування. Отже, на органи місцевого самоврядування покладаються функції, які їм не характерні, оскільки це суперечить частині четвертій ст. 92 Конституції України, згідно з якою порядок застосування мов визначається виключно законами України.

З тієї ж причини суперечать ст. 92 Конституції України і частина шоста ст. 11 Закону про мовну політику, в якій йдеться про мову найменувань органів державної влади та органів місцевого самоврядування та написів на їх печатках, штампах, штемпелях, офіційних бланках і табличках, частина перша ст. 12 цього ж Закону (оформлення документації про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів і посадових осіб місцевого самоврядування за рішенням територіальної виборчої комісії, документація місцевих референдумів за рішенням місцевої ради), а також частина друга та третя ст. 12 Закону України, у яких йдеться про оформлення виборчих бюлетенів і бюлетенів для голосування за рішенням місцевої ради, іншою, ніж державна, мовою (мовами) [1].

Неконституційність положень частини п'ятої та шостої ст. 11 та частини першої, другої та третьої ст. 12 підтверджується наявною судовою практикою розгляду справ у межах адміністративного судочинства про перевищення своєї компетенції органами місцевого самоврядування щодо вирішення питань про застосування мов на території України. Зокрема, йдеться про правову позицію Вищого адміністративного суду України, викладену в його ухвалі від 10.04.2014 у справі № К/9991/32312/11 про статус російської мови у м. Севастополь [10]. У мотивувальній частині цієї ухвали зазначено, що жодним законодавчим або іншим нормативно-правовим актом питання визначення мовної політики в державі, зокрема на території окремого регіону, не віднесено до компетенції місцевої ради як органу місцевого самоврядування. Ще раніше адміністративними судами України були визнані незаконними рішення про надання російській мові статусу регіональної, які ухвалювали окремі районні, міські й обласні ради Донецької, Дніпропетровської, Луганської, Харківської, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей України, у період 2006 року. Відтак рішення органів місцевого самоврядування про надання російській мові якогось особливого статусу (регіональної мови) на певній території, прийняті із перевищенням повноважень щодо питання статусу й застосування мов на території України, були скасовані судами.

Однак залишався чинним Закон України «Про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин» від 15 травня 2003 року (далі – Закон про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин) [11], який став підставою для таких постанов і рішень органів місцевого самоврядування, а отже, зберігалась і можливість його використання на порушення Основного Закону в майбутньому. Саме про цю невідповідність абзацу другого частини 3 статті 7 Закону про мовну політику положенням частини четвертої ст. 92 Конституції України йдеться у **четвертому пункті** конституційного подання [3, с. 24–26].

Такими, що суперечать загальному принципу здійснення судочинства державною мовою в судах України, закріпленому в правових позиціях органу конституційної юрисдикції, є частина перша та друга статті 14 Закону про мовну політику [1]. Положення цієї статті Закону про можливість здійснення судового провадження лише регіональною мовою (мовами), хоч би й у межах певної території, прямо суперечить частині першій ст. 10 Конституції України та офіційному тлумаченню органу конституційної юрисдикції від 1999, 2008 та 2011 рр., згідно

з якими судочинство і діловодство в судах України здійснюються державною мовою, а право на застосування громадянами мов національних меншин під час судового процесу передбачено лише разом із державною. Зазначене положення частини першої ст. 14 Закону про мовну політику, на нашу думку, створює підстави для виключення державної мови зі сфери судочинства, хоч би це й було в межах території, на якій поширена регіональна мова (мови), чи за згодою сторін.

Також неконституційним можна вважати положення частини другої ст. 14 Закону про мовну політику щодо добору суддівських кадрів для здійснення судового провадження регіональною мовою (мовами) у межах території, на якій поширена регіональна мова (мови). У зазначеному випадку погоджуємося з думкою, висловленою Головним експертним управлінням апарату Верховної Ради України з приводу того, що Закон установлює додаткову вимогу для зайняття посади професійного судді – знання регіональної мови, що не відповідає вимогам частини третьої ст. 127 Конституції України [2].

Окрім того, частина сьома ст. 7 Закону про мовну політику зоб'язує місцеві органи державної влади, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, установи, організації, підприємства, їхніх посадових і службових осіб, навіть громадян-суб'єктів підприємницької діяльності та фізичних осіб, застосовувати регіональну мову замість державної (частина сьома статті 7 Закону) [1]. Водночас у Законі немає будь-яких положень, які передбачали б відповідальність посадових осіб за порушення їхнього обов'язку вживати державну мову в офіційному спілкуванні.

Такою, що суперечить усталеній судовій практиці, є правова норма частини третьої статті 14 Закону про мовну політику, згідно з якою «допускається подача до суду письмових процесуальних документів і доказів, викладених цією регіональною мовою (мовами)» [1]. Аналіз судових документів, що містяться у електронній базі Єдиного державного реєстру судових рішень, засвідчує те, що суди загальної юрисдикції приймають позовні заяви від сторін виключно державною мовою.

У частині першій ст. 15 Закону про мовну політику міститься положення, згідно з яким: «Поряд із державною мовою при проведенні досудового розслідування та прокурорського нагляду можуть використовуватися регіональні мови або мови меншин України, інші мови» і яке суперечить положенню частини п'ятої попередньої статті 14 Закону, де однозначно вказано, що слідчі і судові документи складають-

ся державною мовою [1]. Вказане створює внутрішні суперечності у цьому законодавчому акті, генеруючи правову невизначеність, що суперечать конституційному принципу верховенства права.

Таким, що нівелює статус державної мови та вносить хаос у сферу надання послуг поштового зв'язку, є положення частини першої ст. 25 Закону про мовну політику, яке передбачає можливість застосування замість державної мови як уніфікованого мовного засобу суспільної комунікації інших мов. На нашу думку, вказане абсолютно не враховує якісну відмінність статусу та функції української мови як державної від правового статусу мов, поширених на території України. Якщо припустити, що йдеться про «створення можливості паралельного використання регіональних мов або мов меншин на тих територіях і в тих випадках, де це є виправданим», як вказано у п. 2 частин другої статті 5 Закону про мовну політику: «Цілі та принципи державної мовної політики» [1], можуть бути порушені мовні права громадян, які не знають мови тієї чи іншої національної меншини, мову якої застосували на певній території держави у сфері надання послуг поштового зв'язку.

Недостатньо обґрунтованим є встановлення переліку мов національних меншин (усього 18), щодо яких застосовуються заходи, спрямовані на використання регіональних мов або мов меншин у контексті Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин – частина другої ст. 7 Закону про мовну політику [1]. Серед перелічених мов, які охоплюються дією Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин, є і русинська. Проте русинську говірку лінгвісти вважають діалектом української мови, тому внесення її до переліку мов меншин суперечить статті 1-ій Хартії, в якій зазначено, що термін «регіональні або міноритарні мови» не охоплює діалекти офіційної мови держави [11].

Ми погоджуємося з аргументами, наведеними у другому пункті Конституційного подання, що стосується порушення процедури прийняття Закону про мовну політику [3]. Зауважимо лише, що подібні порушення, які стосуються ухвалення законів, повинні регулювати мовну сферу суспільних відносин в Україні, стали традиційними. Зокрема, йдеться про Закон про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин [11]. Поданий на розгляд парламенту документ ґрунтувався на неправильному перекладі Хартії українською мовою, зробленому не з копій автентичних примірників, а з російського варіанта, що призвело до хибного розуміння об'єкта та мети Хартії. У пояснювальній записці до законопроекту не було фахового

обґрунтування необхідності захисту тієї чи іншої мови з урахуванням її фактичного стану і реальних можливостей держави в контексті положень Хартії, як і не визначено матеріальні та фінансові наслідки виконання передбачених нею зобов'язань. Вказане зазначено у спеціальному розслідуванні заслуженого юриста України В. Василенка «Війна проти української мови. Перебіг і виконавці спецоперації» [9, с. 47]. Суголосні висновки містяться у юридичному висновку Міністерства юстиції України від 10.05.2006 щодо рішень деяких органів місцевого самоврядування стосовно статусу та порядку застосування російської мови в межах міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області [8].

Ратифікація у 2003 році Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин із такими недоліками та імплементація її положень у Законі про мовну політику спричинила виникнення в Україні низки проблем юридичного та політичного характеру. Насамперед йдеться про дискримінаційний характер частини другої ст. 7 Закону про мовну політику на що вказується у третьому та четвертому пунктах конституційного подання [2]. Підтримуємо тезу суб'єкта конституційного подання про те, що Закон про мовну політику не є орієнтованим на захист регіональних мов або мов меншин, які є під загрозою вимирання, а переважно посилює статус російської мови, надаючи їй подекуди такого ж статусу, як українській.

Так, частини перша та третя ст. 18 Закону про мовну політику передбачають, що в економічній і соціальній діяльності державних підприємств, установ та організацій основною мовою є державна, а також вільно використовуються *російська* та інші регіональні мови або мови меншин. У внутрішніх правилах підприємств, установ та організацій будь-якої форми власності забороняється прийняття будь-яких положень, що виключають або обмежують у спілкуванні співробітників використання державної мови, *російської*, інших регіональних мов або мови меншин. У роботі підприємств можуть використовуватися й інші мови [1].

Згідно зі ст. 24 Конституції України: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за **мовними** або іншими ознаками» [2]. Це означає, що права, свободи та обов'язки людини та громадянина однаково належать усім громадянам України.

Тому не можна допускати використання відповідних ознак (у нашому випадку мовних) у правових актах із метою запровадження на їх підставі привілеїв чи обмежень, зокрема і російській мові.

Крім того, положення ст. 18 Закону про мовну політику не узгоджуються з нормами Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06 вересня 2012 року [12]. Відповідно до ст. 1 цього Закону, дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, **мовними** або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, встановленій Законом, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Дискримінаційний характер має і частина шоста ст. 7 Закону про мовну політику. Її положення передбачає можливість застосування регіональної мови або мови (мов) меншин «в роботі місцевих органів державної влади, органів Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, застосовується і вивчається в державних і комунальних навчальних закладах, а також використовується в інших сферах суспільного життя» [1]. Проте така можливість настає лише у тому разі, якщо регіональні мови чи мови меншин є у переліку з 18-ти мов, відповідно до частини другої ст. 7 Закону, або в разі ухвалення такого рішення з ініціативи органу місцевого самоврядування – абзац другий частини третьої ст. 7 Закону [1]. Відтак зазначене може створювати привілеї для одних мов (населення яких налічує 10 і більше відсотків на певній території), і обмеження для інших (населення яких становить менше 10 відсотків на певній території) мов та їх носіїв, що, на нашу думку, можна вважати дискримінацією. Відповідно, положення частини третьої та шостої ст. 7 Закону про мовну політику не узгоджуються з положенням частини другої ст. 24 Конституції України: «Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за **мовними** або іншими ознаками» [2].

Крім того, зі змісту частини шостої статті 7 не зрозуміло, чи передбачається застосування регіональної мови або мови (мов) меншин

поряд із державною чи замість неї у публічних сферах суспільних відносин. А випадки порушення мовних прав українців як носіїв української мови органами місцевого самоврядування та місцевими органами державної влади вже траплялися. Зазначене засвідчує практика розгляду спорів адміністративними судами України, на що не можемо не звернути увагу органу конституційної юрисдикції. Зокрема, йдеться про ухвалу Вищого адміністративного суду України від 13.03.2014 № К/9991/17914/11 у справі за позовом про визнання неправомірними рішення виконавчого комітету Миколаївської міської ради про виготовлення і розміщення у своїх приміщеннях оголошень та стендів російською мовою, без перекладу їх текстів українською, чим було порушено «право громадянина на отримання необхідної для нього інформації на державній мові» [13]; ухвалу Вищого адміністративного суду України від 02.07.2013 № К-23574/10-С у справі за позовом про визнання неправомірними дій Департаменту праці та соціального захисту населення виконавчого комітету Миколаївської міської ради за скаргою щодо незабезпечення перекладу посадової особи свого виступу державною мовою (виступав російською) [14]; справу, що розглядалася у Вищому адміністративному суді України від 04.07.2014 № К-30160/10 за позовом громадянина України (Особи) до Жовтневого районного відділу Луганського міського управління Головного управління Міністерства внутрішніх справ України в Луганській області про визнання протиправним дій дільничного інспектора міліції, який вручив Особі постанову про відмову в порушенні кримінальної справи, яка були викладена не державною мовою, а російською [15]. Незважаючи на те, що Вищий адміністративний суд України в останньому випадку (ухвала від 04.07.2014 № К-30160/10) не встановив порушення мовних прав Особи, що стосувалося вручення їй процесуальних документів російською мовою, таке рішення Суду дещо дисгармоніює із двома попередніми його ухвалами. Отже, прецеденти порушення мовних прав українців у юридичній практиці України, як ми зазначали, вже існують.

Окрім того, як вбачається зі змісту ст. 7, на державну підтримку зможуть переважно претендувати мови національних меншин України, населення яких налічує 10 і більше відсотків на певній території, і які, окрім того, не є під загрозою вимирання, а саме: російська, польська, угорська, румунська, молдавська [1]. Тобто, якщо проаналізувати офіційну статистику про національний склад населення, згідно з результатами перепису населення України 2001 року, з'ясується, що така норма

Закону ще більше звучує перелік національних меншин України, мови яких зможуть претендувати на державну підтримку та захист. Отож, щодо таких мов, як білоруська, болгарська, вірменська, ідиш, молдавська, німецька, польська, російська, румунська, словацька та угорська, перелічених у частині другій статті 7 Закону про мовну політику, не можуть застосовуватися будь-які заходи у контексті Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин. Головною причиною цього є офіційний статус вказаних мов у відповідних державах. Також причиною цього є стан інших мов, носії яких не мають власних державних утворень, а є під загрозою вимирання, та насправді вимагають державної підтримки, зокрема фінансової, що стало основною причиною ухвалення в Страсбурзі у 1996 році Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин.

Висновки. 1. Аналіз Закону про мовну політику свідчить про те, що законодавець не врахував якісну відмінність статусу і функцій української мови як державної, що закріплено в частині першій статті 10 Конституції України, від правового статусу інших мов, поширених на території держави. Закон про мовну політику нівелює статус української мови як єдиної державної, оскільки низка його положень (частини шостої ст. 7, частини другої ст. 10, частини першої, другої та п'ятої ст. 11, частини другої ст. 12, частини першої, третьої ст. 14, частини третьої та четвертої ст. 23, частини третьої, четвертої та сьомої ст. 24, частини першої ст. 25, частини першої ст. 26) встановлюють можливість застосування регіональної мови або мов меншин замість державної в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, судочинства, у сфері економічної та соціальної діяльності, інформації та зв'язку.

2. Норма частини третьої ст. 7 Закону про мовну політику, що отримала багаторазове закріплення в Законі про мовну політику й яка передбачає делегування повноважень органам місцевого самоврядування щодо ухвалення рішення про застосування регіональної мови (мов) в Україні, суперечить частині четвертій ст. 92 Конституції України, згідно з якою порядок застосування мов визначається виключно законами України. Отож, запровадження особливого правового режиму для мов національних меншин, не передбачених ст. 10 Конституції України, слід кваліфікувати як порушення Основного Закону.

3. Закріплена в Законі про мовну політику правова можливість застосування з ініціативи того чи іншого органу місцевого самоврядування регіональної мови (мов) в органах державної влади та органах

місцевого самоврядування замість державної (без одночасного її застосування), на певній території України, фактично створює підстави для дискримінації українців, або населення національних меншин України, які дисперсно проживають на території України, що прямо суперечить частині другій ст. 24 Конституції України.

4. Концептуальним недоліком чинного Закону про мовну політику є низка положень закону, які створюють правову невизначеність щодо сфери публічних відносин, у яких однозначно має застосовуватися державна мова, та внутрішні суперечності, що виникають під час їх застосування (наприклад, невідповідність частини п'ятої ст. 14 положенням ст. 15 Закону тощо), відтак суперечать конституційному принципу верховенства права, складовою якого є правова визначеність. Вказане нівелює статус української мови як єдиної державної мови в Україні, посягаючи на базові основи конституційного ладу держави. Таку невідповідність норм Закону про мовну політику положенню частини другої ст. 10 Конституції про функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України розглядаємо як намагання законодавця змінити межі функціонування державної мови, що є, на нашу думку, спробою у незаконний спосіб змінити конституційний лад України.

5. Ухвалення Закону про мовну політику 2012 року не врегулювало мовні відносини, а навпаки більше розширило поле для неоднозначного застосування норм, які стосуються застосування мов взагалі та державної зокрема. Простежується тенденція до ухвалення рішень органами місцевого самоврядування, які прямо порушують ст. 10 Конституції України та передбачають можливість застосування у сфері публічних відносин російську мову замість державної. З метою недопущення подібних прецедентів у майбутньому вважаємо за необхідне визнати Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 року як такий, що повністю не відповідає Конституції України.

1. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

2. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

3. Конституційне подання 57 народних депутатів України щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 р. № 5029-VI. – 33 с.

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальних закладах України (справа про застосування української мови) // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 1. – С. 5–13.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України та за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України, статті 7 Цивільного процесуального кодексу України (справа про мову судочинства) // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 4. – С. 10–17.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-11/page>

7. Висновок Головного експертного управління апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про засади державної мовної політики» (реєстраційний № 9073) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41018

8. Юридичний висновок Міністерства юстиції щодо рішень деяких органів місцевого самоврядування (Харківської міської ради, Севастопольської міської ради і Луганської обласної ради) стосовно статусу та порядку застосування російської мови в межах міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/7477>

9. Василенко В. Війна проти української мови / Володимир Василенко // Український тиждень. – 2013. – № 23 (291). – С. 37–69.

10. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 10 квітня 2014 року у справі № К/9991/32312/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень, рішення № 38442619 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/38442619>

11. Про ратифікацію Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин: Закон України від 15.05.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/802-15>

12. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні: Закон України від 06.09.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

13. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 13 березня 2014 року у справі № К/9991/17914/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень, рішення № 37846675 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37846675>

14. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 02 липня 2013 року у справі № К-23574/10-С // Єдиний державний реєстр судових рішень, рішення № 32299973 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32299973>

15. Ухвала Вищого адміністративного суду України від 04 липня 2014 року у справі № К-30160/10 // Єдиний державний реєстр судових рішень, рішення № 40080689 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40080689>

Марковский В. Я., Дэмкв Р. Я. О несоответствии Конституции Украины положений Закона Украины «Об основах государственной языковой политики» от 3 июля 2012 года

В Конституционном Суде Украины открыто конституционное производство за конституционным представлением 57 народных депутатов Украины относительно (конституционности) соответствия Конституции Украины Закона Украины «Об основах государственной языковой политики» от 03 июля 2012 года. В связи с необходимостью всестороннего исследования материалов дела, и в соответствии со статьёй 19 Закона Украины, авторами подготовлен экспертный вывод в отношении поднятого в конституционном представлении вопроса. В статье дается аргументированное экспертное заключение о том, что статус украинского языка как государственного, закреплённый в статье 10 Конституции Украины, является частью конституционного строя государства наравне с её территорией, столицей или государственными символами. Авторы считают необходимым признать Закон Украины «Об основах государственной языковой политики» от 03.07.2012 как таковой, что полностью не соответствует Конституции Украины.

Ключевые слова: *государственный язык, государственная языковая политика, региональный язык, язык национального меньшинства, публичные отношения.*

Markowski V. Y., Demkiv R. J. About disparity of the Constitution of Ukraine (unconstitutionality) of the Law of Ukraine «On the principles of State Policy» on July 3, 2012

In the Constitutional Court of Ukraine a constitutional proceeding according to the constitutional petition of 57 National Deputies of Ukraine on conformity of the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine

«On the principles of State Policy» on July 3, 2012 № 5029 – VI is opened. In connection of the need for a comprehensive study of case materials and in accordance with Article 19 of the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» experts of The Lviv State University of Internal Affairs have prepared an expert report on the issue raised in the constitutional petition. This expert report is based on the fact that the Ukrainian language is an integral part of national sovereignty. Ukrainian language in accordance with generally accepted international practice should perform the function as sole official language in Ukraine. The status of Ukrainian language as the state language is enshrined in Article 10 of the Constitution of Ukraine and there is a part of the constitutional order of the state along with its territory, or capital or state symbols.

The analysis of the law in the article 10 gives the reason to conclude that some of its provisions do not comply with the relevant provisions of the Constitution of Ukraine and international documents ratified by Ukraine in particular by the European Charter for Regional Languages and Minority and the decision of the Constitutional Court of Ukraine on december 14, 1999 №10 рр/99 in case on the official interpretation of positions of article 10 of Constitution of Ukraine on the use of the state language. Consequently, the law on language policy did not regulate language relations and vice versa more extended field for ambiguous application of norm which relating to application of languages in general and the state in particular.

Key words: *the state language, the state language policy, the regional language, the language of minority, public relations.*

Стаття надійшла 5 січня 2015 р.

УДК 342.28

Д. М. Моїсєнко

КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИХ ДЕРЖАВ

Охарактеризовано класифікацію форм держав, відповідність форми держави певному стану суспільства. Зокрема, розглянуто «монархичний» та «полікратичний» типи форми держави. Досліджено поняття «сегментарна форма держави» та його елементний склад.

Обґрунтовано, що форма фактично всіх постсоціалістичних держав є сегментарною. Запропоновано класифікацію постсоціалістичних держав за ознаками елементів їх форми.

Ключові слова: *перехідна держава, держава перехідного періоду, перехідний період, постсоціалістична держава, сегментарна форма держави.*